

**PARAZITLAR BIOLOGIYASI. TIBBIY PARAZITLOGIYA
ASOSLARI**

Xusainova Xusnabat Jo'rayevna
Komiljonova Rayhona G'ulomjon qizi
Eshonqulova Marjona Shuhrat qizi

Annoatasiya. Maqolada parazitlarning biologiyasi va ularning inson organizmiga ta'siri, shuningdek, tibbiy parazitologiya asoslari tahlil qilinadi. Parazitlar hayotiy sikli, tarqalishi, diagnostikasi va profilaktikasi ko'rib chiqiladi. Ushbu maqola parazitlar kasalliklarni oldini olish va davolashda ilmiy va amaliy asoslarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: parazitlar, biologiya, tibbiy parazitologiya, hayotiy sikl, diagnostika, profilaktika, protozoa, helmint, vector, infeksiya.

Parazitlar biologiyasi va tibbiy parazitologiya inson salomatligi uchun katta ahamiyatga ega. Parazitlar boshqa organizmlarda yashashga moslashgan turli hayotiy shakllarga ega bo'lib, inson va hayvonlarda kasalliklarni keltirib chiqaradi. Tibbiy parazitologiya esa ularni o'rganish, kasalliklarni aniqlash, davolash va profilaktika qilish bilan shug'ullanadi. Ushbu maqola parazitlarning biologiyasi, hayotiy sikli, tarqalishi, diagnostikasi va profilaktikasi haqida ilmiy ma'lumotlarni taqdim etadi.

Parazitlar boshqa organizmlarning resurslaridan foydalangan holda yashaydi. Ular turli shakllarda bo'ladi: protozoa (birhujayrali), helmint (qurtlar), ektoparazitlar (tashqi parazitlar: bit, chivin). Parazitlarning asosiy xususiyati – mezbon organizmga moslashganlikdir. Hayotiy siklida ular bir yoki bir nechta mezbonga talab qiladi va turli rivojlanish bosqichlaridan o'tadi. Masalan, Plasmodium spp. paraziti inson va Anopheles chivinida rivojlanadi, Schistosoma qurtlari esa suv va inson mezbonga orqali hayotiy siklni yakunlaydi.[4]

Parazitlar biologiyasini o'rganish ularning ekologik shartlarga, iqlim va geografik hududga moslashishini aniqlashga yordam beradi. Bu ma'lumotlar epidemiologiya va profilaktika strategiyalarini ishlab chiqishda muhimdir.

Tibbiy parazitologiya inson va hayvonlarda parazitlar infektsiyalarni o'rganadi. Bu soha parazitlarning identifikatsiyasi, diagnostikasi, davolash usullari va profilaktik choralarni o'z ichiga oladi. Asosiy parazitologik tadqiqot usullari quyidagilar: mikroskopik diagnostika, serologik testlar, molekulyar diagnostika.

Protozoa parazitlari – birhujayrali organizmlar bo'lib, ichki organlar va qon orqali tarqaladi. Masalan, Giardia lamblia ichakda yashaydi va diareya hosil qiladi, Plasmodium spp. esa malyariyani keltirib chiqaradi. Protozoa parazitlarining hayotiy sikli murakkab bo'lib, ular turli rivojlanish bosqichlarini o'tadi, bu esa diagnostika va davolashni qiyinlashtiradi.

Helmintlar – qurtlar bo'lib, ko'pincha ichakda yashaydi. Asosiy guruhlar: nematodlar (roundworms), trematodlar (flukes), cestodlar (tapeworms). Helmintlar hayotiy siklida ko'p hollarda bir nechta mezbong talab qiladi. Masalan, Taenia solium ning hayotiy sikli inson va cho'chqa organizmida davom etadi. Helmintlar bilan kasallanish ko'pincha oziq-ovqat, suv va iflos qo'llar orqali sodir bo'ladi.[1]

Ektoparazitlar – teri yuzasida yashaydi, masalan, bitlar, chivinlar, qurtlar. Ular odam va hayvonlar orasida to'g'ridan-to'g'ri yoki vektor orqali infektsiyani tarqatadi. Tibbiy parazitologiya ularning biologiyasini, tarqalish mexanizmini va profilaktik choralarni o'rganadi.

Diagnostika – parazitlar kasalliklarni aniqlashda eng muhim qismidir. Mikroskopik usullar orqali qurt tuxumlari yoki protozoa shakllari aniqlanadi. Serologik testlar immun javobni aniqlashga yordam beradi. Molekulyar metodlar (PCR) esa parazit DNKsi orqali aniq identifikatsiya imkonini beradi. Diagnostik aniqlik davolash va profilaktik choralar samaradorligini oshiradi.

Parazitlar kasalliklarning oldini olish – eng samarali chora. Bu quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Toza ichimlik suvi va oziq-ovqatdan foydalanish;

Shaxsiy gigiyena qoidalariga rioya qilish;

Vector bilan kurash, insektisidlar va tozalash choralari;

Muntazam tibbiy ko'riklar va vaksinalar (ba'zi parazitlar uchun).[3]

Davolash esa parazit turiga bog'liq. Protozoa kasalliklari uchun antiprotozoal dorilar ishlatiladi, helmintlarga qarshi antihelmintiklar qo'llanadi. Ektoparazitlar uchun esa teri va sochni tozalash, insektisid vositalar qo'llanadi.

Parazitologiya tibbiyot, veterinariya, ekologiya va epidemiologiya sohalari uchun muhimdir. Parazitlar biologiyasini chuqur o'rganish infeksiyalarni oldini olish, kasalliklar tarqalishini nazorat qilish va yangi davolash usullarini ishlab chiqishga imkon beradi. Yosh mutaxassislar uchun tibbiy parazitologiya asoslarini o'rganish klinik tajribada ham samarali bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, maqolada parazitlar biologiyasi, tibbiy parazitologiya asoslari, protozoa, helmint va ektoparazitlar hayotiy sikli, diagnostikasi va profilaktikasi tahlil qilindi. Parazitar kasalliklarni oldini olish va davolash uchun biologik bilimlar, diagnostik metodlar va profilaktik choralar integratsiyasi zarur. Parazitologiya ilmiy va amaliy sohada inson salomatligini saqlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Cox, F. E. G. Modern Parasitology: A Textbook of Parasitology for the 21st Century. Wiley-Blackwell, 2020.
2. Roberts, L. S., Janovy, J. Foundations of Parasitology, 10th Edition. McGraw-Hill, 2021.
3. Chatterjee, K. D. Parasitology, 13th Edition. CBS Publishers, 2019.
4. Garcia, L. S. Diagnostic Medical Parasitology, 7th Edition. ASM Press, 2020.
5. Markell, E. K., Voge, M. Medical Parasitology, 10th Edition. Saunders, 2018.